

Kyselka, Daniel. Vysocí úředníci v Národní bance Československé v letech 1938–1953. Praha: FF UK, 2020, 112 s., bez přílohy, 7 tabulek v textu

Oponentský posudek diplomové práce:

PhDr. Tomáš Gecko, Ph.D.

Ústav hospodářských a sociálních dějin, FF UK

Diplomová práce si klade za cíl sledovat interakci vysoce postavených úředníků Národní banky Československé s ekonomickým systémem v letech 1938–1953 (s důrazem na německou okupaci českých zemí a počátky komunistického režimu v Československu). Úvodní část práce deklaruje, že za tímto účelem bude využito přímé, biografické a komparativní metody. Nástin literatury slibuje aplikaci sociologické teorie Pierra Bourdieu a Jadwigy Šanderové pro analýzu sociální stratifikace bankovního úřednictva. Diplomant pramenně vychází z nezpracovaného materiálu Archivu České národní banky v Praze. Kromě úvodu a závěru je diplomová práce rozdělena do šesti kapitol: 1) Dějiny Československa 1918–1948 (s. 10–34); 2) Dějiny Národní banky Československé (s. 35–39); 3) Národohospodářská věda (s. 40–58); 4) Charakteristika úředníků Národní banky Československé (s. 59–72); 5) Dějiny byrokracie, teorie byrokracie, moderní byrokracie, moderní rakouská byrokracie, úředníci po vzniku Československé republiky, kádrové oddělení SBČS (s. 73–84); 6) Životopisy úředníků Národní banky Československé (s. 85–108).

Zvolené téma disponuje velkým badatelským potenciálem, který však zůstal z velké části nevyužit. Diplomová práce obsahuje zásadní metodologické, interpretační i formální nedostatky, včetně elementárních prohřešků vůči české gramatice. Tento problém vyvstane již při čtení úvodní kapitoly, která je spíše nástinem struktury práce nežli přesvědčivou legitimizací tématu a použitých postupů. Úvod čtenáři neprozradí, co diplomant považuje za cíl výzkumu, takže lze vycházet jen z krátkého abstraktu diplomové práce. Proč diplomant analyticky nezhodnotil literaturu, z níž vychází? V seznamu literatury chybí i zcela zásadní tituly. Například první kapitola, která akcentuje meziválečné Československo, vychází téměř výhradně z prací Zdeňka Kárníka a Antonína Klimka. Očekával bych, že diplomant bude reflektovat také kolektivní monografii *Republika československá* (2018) od editorského kolektivu Dagmar Hájková a Pavel Horák, případně akcentuje další práce relevantní pro meziválečné sociální a hospodářské dějiny. Nebylo by – vzhledem k časovému a tematickému vymezení těžiště výzkumu – vhodné čerpat i z Archivu bezpečnostních složek a inspiraci hledat také ve fondech deponovaných v Národním archivu v Praze? Diplomant se rovněž mohl opřít o genealogické prameny, které mu mohly poskytnout další kvantifikovatelné údaje pro sociologické šetření (např. povolání rodičů).

Po metodologické stránce mám k práci mnoho výhrad. Zařazení kapitoly „Dějiny Československa 1918–1948“ by mělo své opodstatnění pouze v tom případě, že by text diplomantovi sloužil jako nástin sociálního kontextu, který bankovní úředníky tvaroval (podobnou výtku lze učinit i ke třetí kapitole „Národohospodářská věda“, která sleduje genezi české národohospodářské školy od Albína Bráfa až ke Karlu Englišovi). Ve stávající podobě se však jedná pouze o stručný nástin politických dějin českých zemí, potažmo vylíčení životních

osudů významných českých národohospodářů. Možná kdyby diplomant neredukoval sociologii Pierra Bourdieua na pojmy habitus a kapitál při vynechání teorie polí (s. 69–70), mohly být první kapitoly využity k definování základních parametrů sociálního pole, v němž se bankovní úředníci pohybovali. Strukturování diplomové práce naznačuje, že diplomant takto skutečně uvažoval (například zařazením institucionálních dějin Národní banky Československé v podobě druhé kapitoly), je proto velká škoda, že nedokázal tuto badatelsky atraktivní myšlenku realizovat i v praxi. Proč první kapitola nepokračuje až k roku 1953, tedy k hornímu časovému vymezení diplomové práce (z blíže nevysvětlených důvodů zvolil diplomant jako konec kapitoly rok 1948, konkrétně pohřeb Edvarda Beneše)? V práci jsem se ostatně ani nedočetl, proč je výzkum vymezen právě lety 1938–1953. Rok 1938 lze jako mezník akceptovat, avšak co vedlo diplomanta k volbě horní hranice (československá měnová reforma?, změna ve vedení Státní banky Československé?). Metodologickým nedostatkem je i nepřilíš precizní zacházení s odbornými pojmy. Jak definovat termín „vysocí úředníci“, obsažený v samotném názvu práce? Zřejmě se jednalo o hlavní kritérium pro sestavení vzorku dvaceti osob podrobených kvantitativnímu šetření. Avšak zdůvodnění konkrétního postupu chybí (kolik úředníků instituce celkem zaměstnávala?; lze na blíže nespecifikovaném vzorku dvaceti osob vůbec činit jakékoliv generalizace?). Skutečně pracoval diplomant s komparativní metodou? Nic tomu z textu nenasvědčuje.

Nedostatečné metodologické ukotvení výzkumu je doprovázeno interpretačními přešlapy. Jestliže se odhlédne od drobných faktografických nepřesností,¹ za zásadní nedostatek považují nelogické vyhodnocování kvantitativních údajů napříč celou druhou polovinou diplomové práce, namísto jeho soustředění do jediné kapitoly. Takto se čtenář setká s prvními závěry kvantitativního šetření (vzdělání vybraných úředníků Národní banky Československé) již na konci třetí kapitoly (Tabulka 1, s. 57–58), tedy hned za nástinem národohospodářské vědy. Diplomant zřejmě chtěl vzdělání úřednictva zasadit do kontextu vývoje ekonomického myšlení českých zemí, ve stávající podobě je však tento postup nefunkční. Interpretace se omezuje na krátký odstavec, který konstatuje, že mezi sledovanými úředníky Národní banky Československé převažovalo středoškolské vzdělání nad vysokoškolským. Absentují zcela elementární údaje, které by teprve umožnily sociálně stratifikovat sledovaný vzorek. Získali úředníci teoretické vzdělání, anebo byli spíše praktiky? Na jakých konkrétních školách studovali? Jaké přednášky navštěvovali a kdo je vyučoval? Čtvrtou kapitolu zahajuje krátká teoretická vsuvka, doplněná o zbývající statistické vzorky (Tabulky 2–6, s. 61–72). Diplomant sleduje vyznání, místo původu, jazykovou vybavenost, počet dětí a zaměstnání manželky. Interpretaci lze hodnotit veskrze pozitivně, opět ale vyvstávají spíše další otázky nežli odpovědi. Pátá kapitola je nepřilíš vhodně rozmělněna do šesti podkapitol, v nichž se opět projevila diplomantova snaha tematiku zpracovat z nesmírně široké perspektivy (tentokrát optikou teorie a dějin byrokracie v mezinárodním, rakousko-uherském a československém kontextu). Navazuje nepojmenovaná tabulka s informacemi o délce působení úředníků v Národní bance Československé, jejímž prostřednictvím diplomant konstatuje, kdy a proč ukončili konkrétní osoby v instituci svou činnost (s. 80). Povšiml si diplomant generačních rozdílů mezi

¹ Například československý ministr zemědělství Srdínko byl křestním jménem Otakar a nikoliv Antonín (s. 16). František Chvalovský byl československým vyslancem v Berlíně a nikoliv kancléřem (s. 26) a Reinhard Heydrich nebyl usmrcen v zátáčce v Holešovicích (s. 29). Jestliže se diplomant na základě „nejnovějších poznatků“ rozhodl zdůraznit, že Jan Masaryk byl zavražděn (s. 32–33), očekával bych, že toto své tvrzení doloží literaturou. Vyvaroval bych se označení „rakouská historický škola“ (s. 42). Národní banka Československá nebyla oficiálně založena 21. března 1926, tehdy se pouze sešla ustavující valná hromada (s. 36). Karel Engliš stál i u první devalvace koruny v roce 1934 (s. 37; na s. 52 je tvrzení upřesněno).

zkoumanými úředníky? Ty by přeci mohly posunout jeho dříve zjištěné poznatky do zcela nové perspektivy.

Po formální stránce obsahuje diplomová práce nesmírné množství prohřešků. Opakovaně se mění grafická úprava odstavců i odsazení (např. s. 25 a znovu pak s. 56, 67, 79), místy i uprostřed věty (s. 47). Autor někdy na konci řádků rozděluje slova, jindy nikoliv (např. s. 79). Za některými odstavci je nesystematicky vkládán volný prostor, takže práce zbytečně působí jako uměle prodlužovaná. Citační úzus není jednotný a v závěrečném seznamu literatury chybí mnoho titulů, které se v práci jinak objevují. Uvedení zdrojů u tabulek neodpovídá formálním nárokům kladeným na odborné práce. Diplomant opakovaně chybí v české interpunkci a používá stylisticky nevhodné obraty. Práce obsahuje mnoho gramatických chyb i překlepů (s. 80 Působení úředníků), včetně jmen významným osobnostní středoevropských dějin (s. 10, 16, 31 Edward Beneš, s. 30–31 generál Touissant).

Závěrečné tvrzení diplomanta, že zkoumal sociologické znaky úředníků Národní banky Československé (nezapomíná na to, že se zčásti věnoval také Státní bance Československé?), je velice odvážné, jelikož metodologické ukotvení vycházející ze sociologie mu sloužilo pouze jako kulisa, nikoliv analytický nástroj pro sběr, třídění a interpretaci datových souborů. Proklamovaný výzkum „interakce s totalitním režimem“ byl minimální, spíše nahodilý a omezil se hlavně na závěrečné medailonky vybraných úředníků (s. 85–108). Závěrečná teze diplomové práce o prosperitě a vyspělosti meziválečného Československa i kompetentnosti politických představitelů státu (ministrů financí) postrádá precizní argumentační zdůvodnění. Nerozumím, proč se těžištěm závěrečného odstavce stal politický kontext meziválečného (sic!) Československa, když diplomová práce měla zkoumat zcela odlišnou periodu.

Uvedené nedostatky jsou zčásti vyváženy informačně bohatými a badatelsky využitelnými životopisnými skicami úředníků. Jejich umístění na posledních dvaceti stranách textu z nich ovšem činí spíše přílohu nežli analytickou součást diplomové práce. Je patrné, že diplomant nad tématem pečlivě uvažoval a výzkumu věnoval mnoho práce. Je proto škoda, že výsledná podoba textu jeho časovou investici téměř zcela devaluje. Diplomovou práci nedoporučuji k úspěšné obhajobě. Hodnocení „dobře“ navrhuji pouze v tom případě, že diplomant vysvětlí koncepční i formální nedostatky práce a kompetentně zareaguje na otázky vznesené v tomto oponentském posudku.

V Praze 8. 6. 2020

PhDr. Tomáš Gecko, Ph.D.